

67-72-89/2
Big 23.06.16p

*У спеціалізовану вчену раду
К 35.052.19
Національного університету
«Львівська політехніка»
(м. Львів, вул. Князя Романа, 1-3)*

В І Д Г У К
офіційного опонента
на дисертаційне дослідження Охотницької Наталії Володимирівни
«Становлення судової системи України (1991–2012 рр.):
історико-правовий аспект»
поданої на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за
спеціальністю 12.00.01. – теорія та історія держави і права; історія
політичних і правових учень

Дисертаційне дослідження Охотницької Н.В. присвячене висвітленню історичного і правового аспекту становлення судової системи України 1991–2012 рр.

Актуальність теми дослідження. Одночасно з утворенням молодого держави України постало питання щодо побудови нової судової системи. Першим і важливим кроком в цій сфері стало прийняття в липні 1990 р. Верховною Радою України Декларації про державний суверенітет України. У цьому документі було проголошено принцип поділу державної влади на законодавчу, виконавчу та судову. Політичні події, що відбулися в СРСР у серпні 1991 р., прискорили процес здобуття незалежності Українською РСР, наслідком яких стало ухвалення Верховною Радою України 24 серпня 1991 р. Акту проголошення незалежності. Для розвитку цього у Законі України «Про правонаступництво України» визначалося, що суди та арбітражні суди, сформовані на підставі Конституції (Основного Закону) Української РСР, повинні діяти в Україні до створення судів та арбітражних судів на підставі нової Конституції України.

Судова система в Україні від моменту набуття державою незалежності

фактично перебуває у стані постійного реформування. Зазвичай, кожен реформаторський захід у цій сфері запроваджується під гаслами забезпечення незалежності судової влади, наближення національної судової системи та судочинства до міжнародних та європейських норм і стандартів. Так, Концепцією судово-правової реформи 1992 р. передбачалося насамперед «гарантувати самостійність і незалежність судових органів від впливу законодавчої і виконавчої влади», а також – «реалізувати демократичні ідеї правосуддя, вироблені світовою практикою і наукою». У 2006 р. Указом Президента України затверджена Концепція вдосконалення судочинства для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів. Нарешті, Закон «Про судоустрій і статус суддів», який став базовим у судовій реформі 2010 р., прийнято для «реформування системи судочинства відповідно до міжнародних стандартів».

Отже, є всі підстави стверджувати, що дисертаційне дослідження Охотницької Н.В. на тему «Становлення судової системи України (1991–2012 рр.: історико-правовий аспект)» характеризується актуальністю.

Дисертантом чітко сформульовано мету роботи. Відповідно до мети та завдань дослідження, в дисертації використано систему методів наукового пізнання. Застосування цих методів зумовлено використанням системного підходу, що дає змогу досліджувати проблеми в єдності їх соціального змісту та форми.

На всіх етапах дисертаційного дослідження використовувалися загальні методи наукового пізнання (діалектичний, спостереження, порівняння, абстрагування, аналіз і синтез, індукція і дедукція, узагальнення, сходження від абстрактного до конкретного). Метод аналізу і синтезу, а також порівняльний метод були використані для дослідження історіографії судової системи сучасної України (підрозділ 1.1). Історичний та історико-правовий – використовувались при дослідженні становлення та розвитку судової системи на теренах України (підрозділ 1.2). За допомогою формального, системно-структурного, формально-юридичного поняття і систему принципів побудови судової влади в Україні (підрозділ 2.1). Системний, спеціально-юридичний, функціональний

методи переважно використовувались за розгляду питань щодо принципів побудови судової системи та основних положень її функціонування (підрозділи 2.1, 2.2, 2.3, 3.2). Статистичний метод та метод моделювання переважно використовувались при розгляді проблем подальшого реформування судової системи у сучасних умовах (підрозділи 3.1, 3.3). При підготовці висновків до розділів та загальних висновків були використані методи узагальнення та прогнозування.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації зумовлений, насамперед, раціональною та логічно узгодженою структурою дисертаційного дослідження. Його зміст складається зі вступу, трьох розділів, які об'єднують у собі вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел.

У вступі дисертантом визначено актуальність теми роботи, а також її основні загальні характеристики.

У першому розділі розглянуто питання щодо стану розробки проблеми та характеристики джерел, розкрито питання історіографії та стану дослідження судової системи України та визначено історико-правові передумови утворення судової системи України.

У другому розділі дисертації розкрито принципи та основні положення функціонування судової системи України, розкрито принципи побудови судової системи, структуру судової системи, а також організацію та функціонування судової системи.

У третьому розділі дисертації розкрито судову систему в механізмі захисту прав і свобод людини та громадянина, визначено основну функцію судової системи України - захист прав і свобод людини та громадянина, розкрито компетенцію і порядок здійснення судом судочинства, а також визначено проблеми подальшого реформування судової системи у сучасних умовах.

Обрана дисертантом структура дозволила їй всесторонньо дослідити предмет дисертаційної роботи, а зацікавленим особам чітко простежити за

думкою автора стосовно змісту, сутності та становлення судової системи України 1991–2012 рр., а також шляхів та напрямів її удосконалення та реформування.

Винесені на захист положення характеризують роботу як комплексне дисертаційне дослідження, присвячене вивченню становлення судової системи України 1991–2012 рр.; історико-правового аспекту.

Наукові положення, викладені у дисертації, ґрунтуються на використанні загальнонаукових і спеціальних методів та прийомів наукового пізнання тих процесів, що відбуваються у сфері профілактики правопорушень, яку здійснює поліція охорони.

Аналіз змісту роботи свідчить про те, що дисертація становить наукову, прикладну, самостійну, завершену, аргументовану, комплексну роботу, має високий науково-теоретичний та прикладний рівень.

Високий рівень вірогідності та наукової обґрунтованості результатів виконаного дослідження забезпечено використанням значного обсягу літературних джерел, нормативних актів, що складають 237 найменувань, узагальнених практичних матеріалів, відповідних наукових методів. Автор проаналізувала значну кількість джерел, в яких відображено різноманітні аспекти вивчення становлення судової системи.

Розділи і всі підрозділи дисертації написані у відповідності до поставленої мети і завдань наукового дослідження. Дисертація відрізняється не тільки чіткою логічною структурою, але й однозначною ідеологією щодо необхідності впровадження її результатів в правовиховній сфері, законотворчій діяльності, у навчальному процесі вищих навчальних закладів під час викладання таких дисциплін, як «Історія держави і права України», «Теорія держави та права», «Конституційне право України», «Судові і правоохоронні органи».

Заслуговує на увагу той факт, що автором дано визначення судової системи, під якою слід розуміти сукупність усіх судів, які організовані та функціонують відповідно до законодавства і засад судової влади та здійснюють правосуддя з метою захисту прав, свобод, інтересів людини, юридичних осіб та

держави (стор. 22).

Погоджуємось із тим, що, саме завдяки підвищеному науковому інтересу до принципу інстанційності він з'явився на законодавчому рівні, в новому Законі України «Про судоустрій і статус суддів». Крім того, добре вважає автор, що до принципів судової системи слід відносити такі принципи: інтеграційності, міжнародності та етнічності.

Погоджуємось із тим, що господарські суди є спеціалізованими судами, систему яких необхідно зберегти, адже саме господарські суди можуть похвалитися оперативним вирішенням судових справ у порівнянні із загальними судами, а також кращим матеріально-технічним забезпеченням. Звідси парадокс: у матеріальних правовідносинах фізичні і юридичні особи займають рівне становище, а от судовий захист своїх інтересів вони шукають у різних судах. При цьому справи між юридичними особами вирішуються значно швидше, хоча такі справи часто набагато складніші (с.129).

Заслужують на увагу і твердження автора щодо захисту прав і свобод людини та громадянина, які є найважливішою функцією судової влади на конституційному рівні, завдяки якій виявляється системність, що полягає в єдності державної судової політики, а саме, державної влади в цілому і судової влади як складової цього цілого, а також в єдиному об'єкті захисту, який легалізовано, як «найвищу соціальну цінність».

Здійснення судової влади шляхом відправлення правосуддя у формі судочинства заради забезпечення кожній особі права на справедливий суд та повагу до інших прав і свобод, передбачених законодавством, є встановленими законом, фундаментальними для всієї судової системи України правовими ознаками, що надають їй кваліфікаційних характеристик системного утворення.

У висновках дисертантом викладаються науково обґрунтовані положення щодо судової системи, її розвитку в період з 1991 року до 2012 року, які автор ділить на три періоди: доконституційний період тривав з 1991 до 1996 рр.; період прийняття Конституції України та реформування судової системи відповідно до Конституції (1996–2010 рр.) та період подальшого вдосконалення судового законодавства відповідно до європейських стандартів, принципів

етнічності та інтеграційності. А також автор звертає особливу увагу і на те, що не дивлячись на прийняття чималої кількості нормативно-правових актів, в період з 1991 до 2012 рр. судова система України і надалі потребує реформування. Звісно останній Закон України «Про судоустрій і статус суддів» є значним кроком в сторону реформування судової системи. Проте не всі норми цього закону відповідають Конституції України. Закон України «Про судоустрій і статус суддів» також не вирішив усі проблемні питання щодо судочинства, а подекуди створив нові проблеми. Крім того, зараз уже зрозуміло, що низка чинних у даній царині приписів вимагає подальшого коригування, насамперед з огляду на фундаментальні міжнародно-правові принципи, одним з яких є незалежність судової влади. Це міркування є актуальним ще й тому, що тільки незалежний суд, який викликає довіру суспільства, може служити ефективною гарантією подолання політичних криз.

Загальний аналіз змісту роботи свідчить про високий рівень наукової підготовки автора та його глибоку обізнаність з теоретичними і практичними проблемами тематики, що досліджувалась. Це відобразилось на змістовності і високому науковому рівні проведеного дослідження і практичному значенні щодо впровадження отриманих результатів в законодавчу та правотворчу діяльність. Отже, основні положення, висновки, рекомендації, які містяться в дисертації достатньою мірою теоретично обґрунтовані. Сам автор продемонстрував достатній рівень наукової зрілості.

Апробація результатів дослідження проводилася шляхом їх обговорення на наукових, науково-практичних конференціях та семінарах різного рівня упродовж 2012–2016 років. Основні висновки, узагальнення і пропозиції, які були отримані здобувачем під час дослідження були оприлюднені на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях: «Перспективи розвитку і актуальні проблеми України та країн світу» (м. Львів, 2012 р.), «Державотворення та правотворення в Україні: проблеми та перспективи розвитку» (м. Львів, 2013 р.), «Захист прав і свобод людини і громадянина в умовах формування правової держави» (м. Львів,

2013 р.), «Сучасні тенденції розбудови правової держави в Україні» (м. Житомир, 2014 р.), «Філософські, теоретичні та методологічні проблеми юридичної науки в умовах євроінтеграції України» (м. Львів, 2014 р.) (тези опубліковані).

Водночас, вважаю за необхідне звернути увагу на окремі недоліки та зауваження, що стосуються цього дослідження:

1. Незважаючи на широку зацікавленість з боку науковців, проблемами судової системи в сучасній літературі до сьогодні не вироблений єдиний погляд на поняття «судова система». У чинному Законі України «Про судоустрій і статус суддів» також визначення цього поняття відсутнє. Крім того, як вірно визначив автор, закон чітко не розмежує поняття «судова влада» та «судова система». Тому, на нашу думку, щоб уникнути ототожнення цих понять, варто в Законі України «Про судоустрій і статус суддів» дати їх визначення. Цю думку дисертантові необхідно було б розширити та довести до відповідного висновку, шляхом внесення пропозицій у нині діюче законодавство України. Окрім того, в дисертаційному дослідженні автор оперує правовими категоріями, такими, як: «судова влада», «судоустрій». Однак, у роботі, на жаль, не подано авторського бачення щодо змісту цих понять.

2. У роботі автор недостатньо уваги приділяє дослідженню іноземного досвіду та практики з підстав виникнення та становлення судової системи, оскільки в контексті євроінтеграційних прагнень наша держава повинна наближатись до міжнародних стандартів та міжнародного законодавства.

3. Потребує, на нашу думку, додаткової аргументації позиція автора, що запровадження чотирьохступінчатої судової системи (місцеві суди – апеляційні суди – вищі спеціалізовані суди – Верховний Суд України) дозволяє забезпечити фаховий й послідовний розгляд і вирішення судових справ у першій, апеляційній та касаційній інстанціях, а також розподілити організаційні повноваження судів із надання методичної допомоги судам нижчого рівня і роз'яснень з питань застосування законодавства.

4. Незважаючи на те, що дисертаційна робота присвячена дослідженню

конкретного історичного періоду становлення судової системи, на нашу думку, не зайвим було б детальніше окреслити перспективи для подальшого удосконалення судової системи України з урахуванням вимог, що висуваються громадянським суспільством в умовах сьогодення.

Висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам.
Рецензована дисертація містить раніше не захищені наукові положення та отримані особисто автором нові науково обґрунтовані результати у сфері теорії та історії права, які у сукупності розв'язують важливе науково прикладне завдання. Дисертація має відповідну наукову цінність і позитивне значення для подальшого розвитку теорії та історії держави і права та національного законодавства. Результати дослідження можуть бути використані у законотворчій діяльності, а також у науково-дослідній роботі та навчальному процесі. Наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані в роботі, досить повно викладені в опублікованих автором наукових статтях, тезах доповідей на конференціях. Автореферат дисертації відповідає її змістові й повністю відображає основні положення та результати дослідження. Дисертацію й автореферат оформлено відповідно до встановлених вимог.

Отже, дисертація Охотницької Наталії Володимирівни «Становлення судової системи України (1991–2012 рр.): історико-правовий аспект» є завершеною науковою працею, а її автор, Охотницька Н.В., заслуговує присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень.

Офіційний опонент:

доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін
факультету № 3 (м. Івано-Франківськ) Національної
академії внутрішніх справ

кандидат юридичних наук, доцент

Л. М. Легін

*Легін
засвідчує*

[Handwritten signature]